

نقش مسجد در امنیت اجتماع محله‌ای

دکتر محمد عارفی

چکیده

بی‌تردید، یافتن راه حل برای مشکلات اجتماعی، صرفاً از توان دولت‌ها خارج بوده و برنمی‌آید. نگرش سیاسی و امنیتی به مسایل اجتماعی نیز روش لاپوشانی را تجویز نموده و به تخریب بیشتر جامعه می‌انجامد. در این میان مراکز علمی و پژوهشی، نهادهای مدنی مردمی به ویژه مساجد در جامعه اسلامی هستند که در کنار مردم و دولت‌ها یا حتی پیشاپیش آنان به چاره‌جویی برمی‌خیزند. مسجد، پایگاه تبلیغ دین اسلام بوده و بسیاری از آثار اجتماعی نظیر اخلاص و درستکاری، ساماندهی زندگی و نظم و تقوی برآن مترتب است. افرادی که بیشتر به مسجد مراجعه دارند، کمتر حقوق دیگران را ضایع نموده، زندگی خود را با نظم بیشتری توانان ساخته و آثار و رفتار دینی در زندگی اجتماعی آنان نیز به چشم می‌خورد.

از سوی دیگر، نقصان ارزش‌های دینی سبب بروز بی‌نظمی‌ها و آشوب‌های اجتماعی می‌گردد. مشکلاتی که بدین وسیله به فرد منتقل می‌شود، به خانواده وی منتقل شده، سپس این درگیری و تشنج به محل کار نیز تسری می‌یابد. این سیکل باطل مرتباً تکرار شده در نهایت نابسامانی فرد و خانواده را در پی داشته و عدم امنیت در ساختار کلی جامعه به‌ویژه در سطح محله‌ای را افزایش می‌دهد. هدف از انجام این تحقیق، بیان اهمیت تشکیل ستادهای حفاظت اجتماعی در مساجد به ویژه مساجد محله‌ای و اداره آن در قالب تشکلهای مردمی در جهت پیشگیری از بروز و گسترش جرایم و آسیب‌های اجتماعی و به‌طور کلی نقش دین در کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی و ارتقای سطح ارزش‌های اخلاقی و انسانی و بالا رفتن ضریب امنیت و مشارکت‌های مردمی و مسئولیت‌های اجتماعی در جهت کاهش مفاسد اجتماعی و اخلاقی در

سطوح محله‌ای و شهری و توجه به نقش امنیتی مسجد در شناخت مناطق و محلات فقرآلود و برقراری عدالت اجتماعی در میان اقشار مختلف جامعه در راستای افزایش هرچه بیشتر امنیت اجتماعی محله‌های شهری است.

این مقاله، با اشاره به اصل ابشار و انذار (تأیید اعمال منطقی مطابق با دستورات الهی و رد و انکار اعمال غیرمنطقی)، به نقش تربیتی و امنیتی مساجد محله‌ای به عنوان خرده نظام‌های ارگانیک و اجتماعی در از میان بردن احساس سرخوردگی اجتماعی افراد و کنترل کنش‌های نابهنجار در محلات شهری می‌پردازد.

مطالعه حاضر، پژوهشی توصیفی (Descriptive) است که در آن علاوه بر مطالعه اسناد و مدارک و منابع کتابخانه‌ای از شیوه مصاحبه با اساتید حوزه و دانشگاه بهره‌گیری شده است.

واژگان کلیدی: امنیت اجتماعی - آسیب اجتماعی - خرده نظام ارگانیک - سرخوردگی اجتماعی - عدالت اجتماعی - مفاسد اجتماعی.

کارکرد اجتماعی مساجد

مسجد به عنوان يك مكان، از دو جلوه متفاوت برخوردار است. به عبارت دیگر، دوگونه رفتاری در این مکان ویژه متجلی می‌گردد که در امر تعلیم و تربیت و جهت‌دهی رفتارهای فردی و جمعی افراد بسیار مؤثر است. دو جلوه ظاهری مساجد، رفتارها و اعمال و روابط پسندیده دینی و مذهبی و مقبول شرع و دین رخ می‌نماید و این در حالیست که در جلوه پنهانی مساجد، رفتارهای شخصی، غیرجمعی و کنترلی رخ می‌دهد. هنگامی که انسان‌ها به صورت جمع در حال برگزاری مناسب و انجام فرایض دینی هستند، رفتارهای جمعی مقبول و عمومی ظاهر می‌گردد. هنگامی که افراد به صورت غیرجمعی و به صورت فردی در مسجد ظاهر می‌شوند خود به خود به محاسبه، کنترل و بررسی رفتارهای شخصی و فردی خود می‌پردازند. ویژگی مساجد به عنوان مکان‌های مقدس در مقابل سایر اماکن در این است که مسجد ماهیتاً علاوه بر این که محلی برای تجمع و همبستگی جمعی است و انسان‌ها با حضور گروهی خود در آن به همبستگی رفتارهای جمعی می‌اندیشند، بلکه به طور مکانی و موقعیتی و با عنایت به نگاه خاص فردی که در آن مکان حضور می‌یابد، خود به خود فرد را به درون خود ارجاع داده و آن چه را که در جمع از طرح آن پرهیز می‌نمود، در حالت انفرادی به طرح آن می‌پردازد. گفتنی است که طرح موضوعات و مسایل رفتاری و فکری بیشتر حالت اصلاح‌کنندگی، ترمیمی و کنترلی دارد. براین اساس می‌توان پذیرفت که هم حضور جمعی و هم حضور فردی در مساجد می‌تواند رفتارهای مطلوب

فردی و جمعی را در فرد برانگیزاند و این در حالی است که سایر اماکن ممکن است تنها یکی از این حالات تأثیری را بر جای گذارند.

به عنوان مثال حضور در مدرسه، ماهیتا و به لحاظ موقعیتی که دارد، حضوری جمعی است و اثرات احتمالی آن تنها با حضور جمع معنا دار می‌گردد. به عبارت کلی، مدرسه جایی نیست که افراد بخواهند به‌طور انفرادی در آن جا حاضر شده و به فعالیت بپردازند. بدین ترتیب برای مساجد نیز می‌توان نقشی دوگانه قایل شد. نقش نخست، کمک به اصلاح و انجام رفتارهای جمعی افراد است؛ چرا که افرادی که در مساجد گرد هم می‌آیند، از طریق دین و آیین‌ها و مناسک جمعی به یکدیگر متصل می‌گردند و این از آن روی است که عقاید مذهبی درونی بوده و نیاز به آیین‌ها و شرکت در مناسک را در پی دارد. افراد با حضور در این مراسم و انجام فعالیت‌های عبادی، هویت جمعی خود را سامان می‌بخشند. اگر چنانچه به رابطه میان دین و مذهب و ماهیت روابط و نهادهای اجتماعی توجه کنیم، در این صورت کارکرد اصلی دین (تنظیم نیازها و کنش‌های انسانی از طریق جلب اعتماد به امور مقدس و اتصال افراد از طریق آیین‌ها و مناسک جمعی به گروه) خواهد بود. به هر حال مساجد می‌توانند به ایجاد و تقویت رفتارهای مقبول کمک کنند. رفتارهایی که ممکن است انجام آن در جامعه معمول باشد، ممکن است در مسجد پسندیده و مقبول نباشد. از این‌رو، کارکرد مهم مساجد، ایجاد تمایز میان رفتارهای بطن جامعه با رفتارهای داخل مسجد است.

به عبارت دیگر، برای ظهور و تجلی برخی رفتارها، لاجرم به موقعیتی مکانی به نام مسجد نیاز است.^۱

مساجد و تعاون اجتماعی

مساجد، پایگاه عمومی مسلمانان و محل حضور اقشار مختلف اجتماع به شمار می‌آیند. از این‌رو، مسجد جایگاه مناسبی برای تعاون اجتماعی مسلمانان و مشارکت آنان در برطرف نمودن نارسایی‌ها و آسیب‌های اجتماعی است. مسجد در جایگاه اصیل خود، يك الگوی ارزش‌گذاری است؛ به عبارتی ارزش‌های فراموش شده مجدداً در مساجد مطرح می‌گردد. از دیگر نقش‌های اجتماعی مساجد، می‌توان به کارکرد مسجد در پرورش نیروهای متعهد اشاره نمود که حکومت اسلامی به آن‌ها نیاز دارد، زیرا مسجد بار هدایت فکری و تربیتی نیروهای

^۱ . سجادی، سید مهدی، مسجد و تعلیم و تربیت: ص ۲۴۷ .

جامعه را بر دوش دارد. در سایه رفت و آمد افراد به مساجد، اخلاق، آداب و خطمشی آنان تا حدود زیادی هویدا می‌گردد که این خود در روابط افراد با یکدیگر سازنده و مؤثر است. حاکمیت اسلامی نیز می‌تواند از این رهگذر، نیروهای متعهد مورد نیاز خود را جهت تحقق فریضه امر به معروف و نهی از منکر شناسایی کند. در این راستا، در سایه تجمع و انسجامی که مؤمنان در مساجد می‌یابند می‌توان بهترین تشکل مردمی را جهت مبارزه با منکرات و مفسدات و آسیب‌های اجتماعی پی‌ریزی نمود.

مساجد و برقراری عدالت اجتماعی

برقراری امنیت و رفاه اجتماعی در جامعه، دامنه وسیعی از فعالیت‌ها و برنامه‌های پیش‌گیرانه، حمایتی و امنیتی و خدمات اجتماعی خاص را شامل می‌گردد که تحت نظارت و کمک دولت‌ها و نهادها و گروه‌های مردمی نظیر مساجد، کانون‌های اجتماعی - فرهنگی، به‌منظور حفظ سلامت تمامی افراد جامعه، صورت گرفته و از دو رویکرد در جهت‌گیری عام و خاص برخوردار می‌باشند. در رویکرد عام، برای برقراری امنیت اجتماعی با محوریت قرار دادن سلامت و با تأکید بر اصول پیش‌گیری از ارتکاب جرم برای ارتقای کیفیت زندگی آحاد مردم و مشارکت همه جانبه آنان، برنامه‌های ارتقایی پی‌ریزی و به‌مورد اجرا گذارده می‌شود. در رویکرد خاص، ارائه خدمات اجتماعی به افراد به خصوص افرادی که در معرض خطر بیشتری نسبت به آحاد جامعه هستند، به ویژه در سطح خرد (محله‌ای) مد نظر قرار می‌گیرد. در این راستا، اصول راهنمایی جهت تحقق امنیت اجتماعی به شرح ذیل مد نظر می‌باشند:

- ۱ - تأکید بر سلامت و سلامت محوری جامعه و ارتقای مستمر کیفیت زندگی آحاد جامعه.
- ۲ - تأکید بر ارائه خدمات امنیتی علاوه بر ارائه خدمات حمایتی.
- ۳ - محور قرار دادن آسیب‌های اجتماعی و جرایم در مقابل افراد آسیب دیده و پیش‌گیری از بروز آنها.
- ۴ - بهبود و شناخت علمی و سیستماتیک آسیب اجتماعی و انجام برنامه‌های اجرایی پیش‌گیرانه در این خصوص.
- ۵ - تأکید بر تسهیل شرایط مشارکت و رقابت مردم با نهادهای مرکزی نظیر مساجد و تکایا در برنامه‌های امنیتی به ویژه امنیت محله‌ای.

سنادهای حفاظت اجتماعی مساجد و برقراری امنیت اجتماعی

همان‌گونه که مساجد از صدر اسلام تاکنون به عنوان مردمی‌ترین پایگاه اعتقادی و اجتماعی و مرکز نشر فرهنگ اسلام مطرح بوده‌اند، امروز نیز در مبارزه با تهاجم فرهنگی و تقویت فریضه امر به معروف و نهی از منکر پیش قدم می‌باشند. با تشکیل ستادهای حفاظت اجتماعی در مساجد به ویژه مساجد محله‌ای و اداره آنها در قالب تشکلهای مردمی و سازمان یافته، کارکرد امنیتی و پیش‌گیرانه مساجد از بروز و گسترش جرایم و آسیب‌های اجتماعی پررنگ‌تر شده و به همان نسبت امنیت اجتماعی افراد جامعه به ویژه در سطح محله‌ای افزایش می‌یابد. با تشکیل هسته‌های ستاد حفاظت اجتماعی به عنوان نهاد حفاظت اجتماعی صدرصد مردمی در بیش از یکصد هزار محله کشور، برقراری امنیت اجتماعی در سطوح شهری و محله‌ای هرچه بیشتر تضمین می‌گردد.

در حقیقت، ستاد حفاظت اجتماعی عهده‌دار نقش کشف و پیش‌گیری از وقوع جرم و در نهایت حفاظت از امنیت و نیازهای اجتماعی جامعه توسط خود شهروندان است. به عبارت دیگر این ستادها به عنوان سیستم دفاعی هر محله در برابر بزهکاران و مجرمین فعالیت می‌نمایند. با راه‌اندازی چنین هسته‌های اجتماعی در محلات و اماکن عمومی، آسیب‌های اجتماعی هر محله شناسایی و تحرکات مجرمین و بزهکاران اجتماعی محلات زیر ذره بین اعضای مردمی ستاد قرار می‌گیرد. در اغلب کشورهای پیشرفته، امور امنیتی و حفاظت اجتماعی، به تشکلهای مردمی و یا بخش‌های خصوصی نظیر کارآگاهان غیررسمی واگذار می‌گردد. به عبارتی، این چنین تفکری از سال‌ها پیش در جوامع توسعه یافته در حال اجراست. امروزه حفاظت از محیط‌زیست با تخریب‌کنندگان طبیعت و محیط‌زیست به مقابله می‌پردازد، حفاظت اجتماعی نیز نقش مبارزه با بزهکاران و خاطیان اجتماعی را برعهده داشته و از آلوده شدن جامعه به جرم و بزه و ناامنی جلوگیری می‌کند. در کشورهای اسلامی من جمله ایران، هسته‌های ستاد حفاظت اجتماعی در مساجد و یا کتابخانه‌های محله‌ای تشکیل می‌یابد. با تشکیل ستاد حفاظت اجتماعی در مساجد محلات، حقوق و آزادی‌های شهروندان تضمین شده و با جلوگیری از تعرض‌های نابجا به زنان، دختران، پسران و جوانان، امنیت گروه‌های سنی و جنسی مختلف تأمین می‌گردد.

نقش دین و مساجد در کاهش آسیب پذیری اجتماعی

عنصر عظیم اجتماعی دین، کارکردهای ارزشمندی در تحریک و شادابی اجتماعی در عرصه‌های مختلف داشته، و عامل مهمی در سلامت جامعه و کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی محسوب می‌گردد. از این‌رو بدیهی است که تقویت آن در جامعه به ویژه در سطح محلی و محله‌ای، به ارتقای سطح ارزش‌های اخلاقی و انسانی و سلوک اجتماعی و بالا رفتن ضریب امنیت و مشارکت‌های مردمی و مسؤولیت‌های اجتماعی منجر گشته و کاهش مفاسد اجتماعی و اخلاقی و بسیاری از جرایم را نیز در پی دارد. این کارکرد ارزشمند و منحصر به فرد عنصر دین، آن را در میان سرمایه‌های اجتماعی متفوق ساخته و براین اساس باید در صدر کالاهای عمومی در نظام برنامه‌ریزی کشور قرار گیرد. با نگاهی اجمالی به برخی کشورها از جمله جمهوری ترکیه می‌توان مشاهده کرد که آن‌ها نیز علی‌رغم نمایلات‌شان در پرداخت به مباحث دینی، به لحاظ کارکردها و تأثیرات عمیق دین بر بهبود و سلامت زندگی فردی و اجتماعی و برقراری امنیت اجتماعی، به انجام سرمایه‌گذاری‌های کلانی در این بخش مبادرت نموده‌اند. مسجد محلی است که مشکلات اجتماعی با امید و وحدت در آن مطرح شده و ارضای نیازهای جسمی و روحی در سطوح تصمیم‌گیری با نیت خیر در آن منعقد می‌گردد. در مساجد می‌توان شاهد بازگشت تمامی طبقات و اقشار مختلف جامعه بود. کدورت طبیعی افراد جامعه در آب زلال مساجد شستشو شده و حب و بغض‌های بیهوده و مظاهر دنیوی به فراموشی سپرده می‌شوند، اگر مسجد نقش آفرینی خود در تهذیب روح اجتماع را به درستی انجام ندهد، شدت مشکلات و اضطراب‌های تمدن به ظاهر ماشینی، جامعه را در هم ریخته و انحرافات و آسیب‌های بسیار اجتماعی در جامعه بروز می‌نماید؛ از این‌رو، مساجد با برخورداری از کارکرد امنیتی خود، نقش به‌سزایی در مهار و از میان بردن آسیب‌های اجتماعی به ویژه در سطح محله‌ای ایفا نموده و بدین ترتیب موجبات برقراری امنیت در محله‌ها و شهرها را فراهم می‌آورند. با حضور در مساجد به عنوان مراکز عبادی اسلام، در اصل ظهور يك واکنش و رفتار و نه لزوماً در کیفیت آن است. نقش امنیتی مساجد، نقش تکمیلی و تربیتی در جهت ایجاد و تقویت رفتارهای مطلوب و نه صرفاً نقش تثبیت رفتارهایی است که در مساجد رخ می‌دهند.^۲

مساجد، حافظ و پاسدار جهان اسلام‌اند. در جهان اسلام بسیار اندک‌اند شهرهایی که از دیوارهایی بلند و مستحکم همچون سایر شهرهای جهان برخوردار باشند. در جهان دژهای استواری برپاست که ضخامت و درازای برخی از آن‌ها به دیوار معروف چین می‌رسد، و برج‌هایی بلند و مستحکم همچون برج‌های مستقر در شهرهای اروپایی وجود دارند.

^۲ . سجادی، سید مهدی، مسجد و تعلیم و تربیت: ص ۳۱ .

این در حالی است که در جهان اسلام، تعداد دژها و دیوارها بسیار اندک است، زیرا در تمامی شهرها و محلات اسلامی، مساجد به عنوان دژهای اسلام و مراکز مدافع امنیت اجتماعی و ایمان قدرت برتر آن به شمار می‌آید. در گذشته امت‌های مسلمان تنها به فضل دین اسلام و وجود مساجد متعدد از فتنه‌های کوبنده و ویرانگر و آسیب‌های اجتماعی در امان مانده‌اند. به جرأت می‌توان اذعان داشت، همان‌گونه که آیین مسیحیت به همت پیروان خود زنده ماند، جهان اسلام و امت مسلمان نیز به فضل وجود مساجد پایدار و زنده ماندند.

نقش مساجد در کنترل کنش‌های نابهنجار محلات شهری

به راستی آیا هنجارها در حال دگرگونی است؟

آیا بی‌هنجاری در حال گسترش است؟

آیا به سوی فروپاشی اجتماعی پیش می‌رویم؟

بی‌تردید، یافتن راه حل برای مشکلات اجتماعی، صرفاً از توان دولت‌ها خارج بوده و برنمی‌آید. سیاسی و امنیتی دیدن مسایل اجتماعی نیز که روشی لاپوشانی را تجویز می‌کند، به تخریب بیشتر می‌انجامد. در این میان مراکز علمی و پژوهشی، نهادهای مدنی و به‌ویژه مساجد در جامعه اسلامی و رسانه‌های همگانی هستند که در کنار مردم و دولت‌ها یا حتی پیشاپیش آنان به چاره‌جویی برمی‌خیزند. بی‌هنجاری یا نابهنجاری (Anomy) متضمن فقدان، گسست، شکست یا تعارض هنجارهای اجتماعی است. این اصطلاح از منظر دورکیم، مبین حالتی نابهنجار است که در نتیجه‌گذار جامعه از انسجام مکانیکی به ارگانیک رخ می‌دهد. به عبارت دیگر، بسط تقسیم‌کار، اگر چه زمینه‌ساز نیل جامعه به انسجام ارگانیک می‌گردد، لیکن سبقت گرفتن رشد اقتصادی بر اصول و تنظیمات اخلاقی در فرآیند تفکیک‌پذیری ساخت‌های اجتماعی و تخصصی شدن وظایف کارکردی، موجبات بروز آسیب‌های نابهنجار را فراهم می‌آورد در چنین شرایطی، احساس سرخوردگی اجتماعی و همچنین نبود پیوندهای جمعی فرد را وا می‌دارد تا کنش‌های نابهنجاری را از خود بروز داده و با درگذشتن از نظم اجتماعی، درصدد ارضای تمایلات خویش برآید. البته انجام این اعمال نیز چیزی از بی‌معنایی و احساس آشفتگی درونی فرد نابهنجار نمی‌کاهد؛ اما با این حال نظم عمومی را مخدوش می‌نماید. این مفهوم، اما از نظر مرتن، نارسایی فشارهای ساختی جامعه در هم‌نوایی با ارزش‌های فرهنگی و دینی بازگشته و بروز انحراف را ناگزیر می‌سازد. به عبارت دیگر، اگر افراد برای نیل به اهداف مطلوب فرهنگی و دینی، نتوانند از ابزار مناسب اجتماعی بهره‌گیرند، ناچار به تأکید

يك سويه به اهداف ساختی یا ارزش‌های فرهنگی و دینی بسنده کرده و یا به جای چنین تأکیدی، راه انزوا و طغیان در پیش گرفته، و در نهایت سر از انحرافات اجتماعی در می‌آورند. از آنجا که بحران‌ها و انحرافات اجتماعی محصول عدم تراز مبادلات داده - ستانده خرده نظام‌های اجتماعی بوده و تنش‌های اجتماعی، از این‌رو اگر چنانچه خرده نظام‌های اجتماعی در ایفای کارکردهای ساختی آنها حکایت دارد، از این‌رو اگر چنانچه خرده نظام‌های اقتصادی و سیاسی جامعه‌ای نتوانند پول، قدرت، نفوذ و تعهد ایجاد کرده و یا خرده نظام‌های ارگانیک‌تری شخصی، اجتماعی و رفتاری، از تولید نقش به تعلق، هنجار و ارزش باز مانند، بر این سیاق، بروز بحران‌ها و تنش‌های اجتماعی حتمی است. در اینجا است که نقش تربیتی و امنیتی کانون‌های عبادتی اسلام (مساجد) محله‌ای به عنوان خرده نظام‌های ارگانیک‌تری و اجتماعی در از میان بردن احساس سرخوردگی اجتماعی و برقراری ارتباطات گروهی، فرد یا افراد جامعه (به‌ویژه در سطح محله‌ای) را وا می‌دارد تا به کنترل کنش‌های نابهنجار خود پرداخته و با رعایت نظم اجتماعی، از ارضای تمایلات خویش که برخلاف مصالح اجتماعی آنان است، پرهیز نمایند. نقش امنیتی مساجد با نقش تربیتی این مراکز در ارتباط متقابل‌اند. منظور از نقش تربیتی مساجد، نقشی است که این نهادهای مقدس در زمینه‌های روحی ایفا می‌نمایند. آن‌گاه که مؤمن به مسجد وارد می‌شود، در فضای آکنده از قداست و طهارت، کانونی ساده و عاری از پیرایه‌های مادی اما انباشته از جلوه‌های معنوی و الهی، قرار می‌گیرد. با آن که گناه در همه جا نكوهیده و زشت است، اما در مسجد قباحتی دو چندان دارد؛ از این‌رو، مؤمن باید تلاش و کوشش بیشتری در جهت آلوده نشدن به گناه، به زیان نیاروردن سخنان ظالمانه، تجاوز نکردن به حقوق دیگران، عدم ارتکاب به جرایم و آسیب‌های اجتماعی در چنین اماکن مقدسی انجام دهد. در حقیقت مراقبت بر به کار بستن چنین اموری، خود نوعی تمرین انجام کارهای خیر و دوری از بدی‌ها و برقراری امنیت در اجتماع است. از این‌رو، حضور در مسجد، تمرین توجه به خداست. آزمون مبارزه با نفس و ترک گناهان و فعالیت‌های خلاف (جرایم) است. به واسطه برخورداری مساجد از روحیه گروهی، آثار سازنده و تربیتی حضور در مساجد، به تدریج به دیگر اعمال فرد و عملکرد سایر افراد نیز سرایت می‌کند. در مکتب تربیتی اسلام، انزواطلبی و جمع‌گریزی به عنوان يك بیماری روحی شناخته شده و در مقابل اجتماعی بودن و جمع‌گرایی - در حد معقول آن - نشانه سلامت روح و روان آدمی و تعادل فکری وی به شمار می‌آید. افزون بر آن چه گذشت، مساجد معمولاً جایگاه طرح مشکلات و نارسایی‌های اجتماعی می‌باشند. به‌طور طبیعی حضور در چنین اماکنی، روح تعهد و دردمندی را در فرد و افراد می‌دمد.

پرورش این خوی پسندیده در اشخاص خود نوعی مبارزه با روحیه بی‌تعهدی و بی‌تفاوتی است؛ یعنی روحیه‌ای که هرگاه در افراد جامعه به ویژه نسل جوان پیدا شود، آسیب‌های اساسی بر پیکره آن جامعه وارد می‌گردد.

مساجد و عدم تزیین حقوق شهروندان

از آنجایی که دین مبین اسلام برای تمام شئون زندگی انسان برنامه و هدف دارد، مساجد نیز به عنوان سامان‌دهندگان رفتار دینی مردم و در قالب نظم رفتاری در حیات اجتماعی مطرح می‌گردند. مساجد، پایگاه تبلیغ دین اسلام بوده و بسیاری از آثار اجتماعی نظیر اخلاص و درستکاری، ساماندهی زندگی و نظم و تقوی بر آنها مترتب است. افرادی که بیشتر به مساجد آمد و شد دارند، رفتارشان در تمامی مراحل زندگی به شکل مثبت مشهود است، کمتر حقوق دیگران را ضایع می‌کنند، زندگی‌شان با نظم و توجه بیشتری توأمان است و آثار رفتار دینی آنان در زندگی اجتماعی آنان نیز به چشم می‌خورد. از دیگر سو، نقصان ارزش‌های دینی، سبب بروز بی‌نظمی‌ها و آشوب‌های اجتماعی و نهایتاً عدم برخورداری شهروندان از امنیت اجتماعی می‌گردد. مشکلاتی که بدین وسیله به فرد منتقل می‌شود، به خانواده‌ی وی منتقل شده و سپس این درگیری و تشنج به محل کار فرد نیز تسری می‌یابد. این سیکل باطل مرتباً تکرار شده و در نهایت نابسامانی فرد و خانواده‌ی وی را در پی داشته و عدم امنیت در کل جامعه را گسترش می‌دهد.^۳

اشخاصی که پیوسته به مساجد آمد و شد دارند، با اهل ایمان و نمازگزاران و افراد منظم و متعبد در معاشرت و رفت و آمد هستند. ایمان و تعهد عملی آنان در معرض دید همگان قرار گرفته، به یک معیار شخصیتی و اعتبار اجتماعی نیز دست یافته و قهراً این جمعیت در روند داد و ستدهای اقتصادی، خانوادگی و روابط اجتماعی و رفتاری آنان ملاک اعتبار و اطمینان قرار می‌گیرد.

نقش امنیتی مساجد در شناخت فقرآلود

افزایش بحران در جهان سوم، اکولوژیست‌ها را در تحقیق بر روی موضوعاتی چون فقر، جرم و جنایت، اعتیاد به مواد مخدر و ناآرامی‌های اجتماعی مصمم‌تر ساخته است. در مطالعه

^۳ . نقیب السادات، مسجد و نقش آن در رفتار دینی مردم: ص ۷ .

آسیب‌شناسی اجتماعی، اغلب براین مطلب که عامل فقر بیش از سایر عوامل در پیدایش و تشدید مسایل و آسیب‌های اجتماعی شهرها و محلات شهری مؤثر افتاده است. تأکید می‌گردد. از این‌رو، نقش امنیتی مساجد شهری در زمینه شناخت مناطق فقرآلود محله‌ای و شهری، میزان درآمد خانواده و برقراری عدالت اجتماعی در میان اقشار مختلف مردم رخ می‌نماید.

نقش تربیتی مساجد و اصل ابشار و انذار

وجه تمایز انسان با دیگر موجودات خلقت در این است که انسان موجودی متفکر و دارای قوه اندیشه و تعقل است. هر شخص در اجتماع و طول زندگی روزمره به افعال و اعمالی مبادر می‌نماید که ناشی از تراوشات فکری و ذهنی وی می‌باشد. حال ممکن است هر فعلی که انجام می‌گیرد، در راستای دستورات و فرامین دینی و اعتقادی نباشد. بعضاً ممکن است برخی از این اعمال در تناقض با دین باشند؛ در این جاست که مساجد به عنوان کانون‌های محوری دین اسلام، در تأیید اعمال منطبق با دستورات الهی و رد و انکار اعمال غیر منطبق ایفای نقش می‌نمایند. از آن جا که اسلام دین جامعی است، حامل پیام و دستور برای تمام شئون و مسایل زندگی انسان می‌باشد. بالطبع بهترین مکان برای دریافت و پذیرش این دستورات، کانون‌های عبادی دین اسلام (مساجد) می‌باشد؛ هم‌چنان که یکی از خصوصیات بارز دین اسلام که توسط پیامبر ابلاغ گردیده، اصل بشارت و انذار است. بشارت در واقع تأیید و تشویق اعمال است که فرد یا افراد جامعه در راستای دین اسلام و دستورات الهی مطابق با قوانین زندگی اجتماعی به انجام آن مبادرت می‌نمایند. در مقابل، انذار (ترسانیدن و هشدار دادن) به انکار و نهی فرد یا افراد جامعه از انجام اعمال خلاف و معصیت‌زا و جرایم اطلاق می‌گردد.

منابع و مأخذ

- ۱ - سجادی، سید مهدی، مسجد و تعلیم و تربیت، ص ۳۱ و ۳۴۷.
- ۲ - نقیب السادات، مسجد و نقش آن در رفتار دینی مردم، ص ۷.
- ۳ - الیاده، میرچا، دین پژوهی، ترجمه بهاء الدین خرمشاهی.
- ۴ - جعفری، محمد تقی، فلسفه دین.
- ۵ - هیگ، جان، نقش اجتماعی دین، ترجمه بهزاد سالکی.